

ШЫНГА ЧАГААЛАР

КОЛХОЗТА ЧӨВҮЛӨЛ

Көдөз ажил-агый ашылдакчыларынын бүгү чуртта калбарган социалисттик чарымына «Чогуура» колхозтун ашыл-мичкери киришкен, бирги кварталда күнүгө сут сардар планын 128 хуу, ээтинки—106 хуу үстөткөн. Бо планын мүссөдиринге колхозтун хөдөмөннөрү уягу күш болуп, ээзш зөөс уягу-хуузу нирген.

Хараал-Тей сүт-бараан фермазы бирги кварталда районнуу фермалар арасында социалисттик чарымына бирги чери алган. Ол фермага СЭМП райкомунун болгаш районнуу мүссөдир комитетинин шилчир Кызил тугун тыыскан.

Бисте хөдөмөннөр киришпей, ашылдакчылар турар ындагы үчөстөк чоң. Колхозтун 318 хөдөмөннөрдөн күш-ашыл тынып шыдаар 222 киши колхоз бугурулганын кызы-бүрү адырларында ашылдап турар.

Колхозта 12 киши составтыг хөдөмөннөр чөвүлөп ашылдап турар. Чөвүлөп ашыл планын, оң кемчиликтери ашыл туузалдыгы. Суурда 8 агитаторлар бар. Чөвүлөп колхоз бугурулганын хөдөмөннөр хараал-Тей сүт-бараан ашылдарын тынып чурткан.

Чөвүлөп бугурулганы бие арыг-шевер секцияларынын ашыл мектепчиге. Агитаторлар аялы-бисе малчын колхозка шөфтөрүн организастаан. Аяа 70 хире хөдөмөннөр киришкен. Суурун 67 хөдөмөннөр школага одаар ыш белектеринге баа идепкейлиг киришкен. Школа-интернаттык, лем-садтык болгаш чуртталга башчыларынын арыг-шеверин тынып, түп-мектеп тынып турар.

Агитаторлар арасында социалисттик чарыштыг. Тус-тус агитаторлар ашыл планын, шевер, чараш утпа-шынырыг дөзш булуңдарыг, хана солунары ай

санында үнүп, чөптөстөрүн илеретип, мурнакчы дуршуганы илеретип бижип турар. № 2, 3 агитаторларынч пропагандачистер А. Масыр, С. Бичен урулганын кимизидилгезинин, делегей байдалынч дугайында лекцияларын болгаш партиянын, чазаттык доктаал, шиптирлеринин дугайында тайылбыр ашылын үргүлчү чорудуп, эки пропагандачистерге санадып турар.

Суурун хөдөмөннөринин нити хуралын бо кварталда ийи натап эрттирген. Аяа суур чагайжыдылганын, урулгар кимизидилгезинин дугайында болгаш өсөндө айтырылганын чугаалашкан.

Алган түлээлгезин ашыл күссөдип турар, идепкейлиг хөй-нитичи хөдөмөннөр хөй. Хараал-Тей фермазынын санычылары А. Хаваа—453, М. Нурзат—427 литр сүтү бирги кварталда сагтанган. Колхозтун малчын хөдөмөннөр нитичини малын онча-менди кыш ашылдар дөзш кызымал ашылдааннар. Мурнакчы хөйжунлар Е. Данзурун, О. Суванди, С. Долума төрүүр 100 хойдан 100 хураганын онча-менди доруктурган. Хөй оодаашыны ам-аа үргүлчүлөшкөн. Малчыннарч идепкейлиг дуузалачылары санычистер Н. Бадаччы—114, Х. Наады—116, Т. Долгар—135, Ч. Сувакчай—102 хураганын эстүрүп берген.

Республиканын хөдөмөннөринин VII съездинге күш-ашылчы чөдөмөннөрлүг ужурашыр дөзш «Чогуура» колхозтун хөдөмөннөр улам сорук нирген ашылдап турар.

М. БОЛАТ-ООЛ,

колхозта хөдөмөннөр чөвүлөп ашылдарыг, Тес-Хем район.

Иаа-Хем районнуу төвү Сарыг-Септе хошшан барааннар магазинде Елизавета Степановна Коледова ам 15 чыл дургу-умда садылап турар. Бо чылдык баштай-

гы кварталында ол бугурулганын 120 хуу үстөткөн.

Е. Коледова идепкейлиг хөй-нитичи. Ол район Советинин депутаты.

Номчукчулар саналдап, сүмелеп, шүгүмчүлөп тур

ХОЙЖУНУН ХҮЛЭЭЛГЕЗИ

Балдан Санчтөмч Лу-зу партиянын чаа биедин районда баштай-ла алган-нарчын бирээс. Ол тазарылга эвас. Б. Лузу «Тоора-Хем» колхозтун мурнакчы малчыны. Төзшн сөвөзүнү экономиканын быжыгаарына бараан бооп, үлүг-хуузу кирип келген.

Партиянын чаа биедин ап тура, Балдан Санчтөмч шулуугу ашылдарын хуузагын. Шиптирлүг ашыл чылда төрүүр 100 хойдан 100 хураганын, бир хойдан 2,5 кг дүктү кыргып ашыл. Алган хуузагын ашыл-херек кырынга бадынаар дөзшн баштай-гы көргүзүлгөр хөдөмөннөр турар.

Хөйжунуң кодындыа төрүүр 368 хойдан амды-нында 316 хөй төзшн. Оон 353 хураганын менди камгалып алган. Оон эртин чыгып көргүзүү баа багып эвас болган. Төзшн 100 хойдан 97 хураганын, бир хойдан 2,3 кг дүктү кыргып алган. Ол дөзгө Төмүңү байдалында эки дөзш көргүзүг.

Н. АРАЙБАН.

КЫШ ХҮР БОЛГАН

«Сүт-Хөл» колхозтун Кара-Чыраа салбырынын малчынары эртин кыштан менди болгаш хур ашкан. Зоотехник Овдар Бааыр-оолдун ашыл стажы эвөш, ашылдаа болза, малчынар-биле доктаамал хараалашып, шу-дурга ашылдап келген. Салбырынын малчыны өтөт, үчөдү зоотехник конук аш тургузуп, малга чөм бөзсөн, оон өдөк-кыштан үргүлчү хайгаарып келген. Оон кышмакч чорук малчын бугурулганын малчын хур аштырынга уягу уягу-дүзш болган.

Бо хуңдөсө салбырда шөв болгаш боа мал оодааш-кыны адатталган. Чаш төл онча-менди дорутуп турар. Кара-Чыраа ашылдары төрөөр 3480 хойдан 3492 хураган алган-нар.

Кызыл-Тайгада Овдар Да-жы бригадирин № 1 хөйжү бригаданда Монгуш Серте-в

оол төрөөр 364 хөйжү хура-ганын, ол-да бугааланын кыж-гүлү Монгуш Диндөй 293 хөйжү чаш төзүп чөткө алган. Бригадирин кодындыа төрөөр 284 хойдан 295 хураган менди дорутуп турар.

Салбырынын мурнакчы хөй-жунлары Монгуш Серте-оол, Монгуш Диндөй олар арасында социалисттик чарышты салып, кайыш-даа төрүүр 100 хөйжү чаш төзүп чөткө алган, бир хойдан 2 кг дүктү кыргып ашыл хуузагын кыргып. Ол кыштан малчына-ры кайыш-даа төрүүр 15—15 тонна сөгүн, 15—15 тонна оонки белектерин болгаш кышталганын сөгөт ашыл хуузагын кыргып келген.

Усүгү-Ишкөндө өшкү ка-дарчын Овдар Белек-оол-дун кодындыа 300 ашыл өшкүзү шулу оодаашкан. Оларынч чаш төлү бүрү

менди. Оон-биле чарыштыг Монгуш Дуугар-оол төрүүр 385 өшкүзү чаш төлү чөткө алган.

Салбыр баштаар чери, мал ашылдык тускай эртемнел-дери малчынарга 24 са-маштыкты быжыгыткан. Олар-нын иштинде ашылдык кы-зыматар баа бар. Ашыл-сакмашык Кара-Чыраа 84 хураганын, Ховалыг Долук 103 хураганын чидирг чөк доруктурган.

Салбырынын боа малы кыштан баа хурашкан. Хөй-жун ашылдык кыштан Күжү-гөт Дуугар-оолдун кодындыа төрөөр 83 нөктөн быжыгып бүрү. Чөс-Бууада Монгуш Диндөй инкертөөр 43-ү быжыгып, чаш төлү чөткө, менди дорутуп турар.

Кара-Чыраанын малчы-нары ашыл-ишке кара-кы-ма, эрөк-көзү уаус. Ния-тынчын малчыны чаш төлү чидирг чөк ашыл дөзш шу-дурга ашылдап турарлар. Б. ОЙДАР.

ТЕХНИКАГА МЕРГЕЖИЛ

Тарылга, мал ашылганы, туудуга-даа — иайда-даа техниканын чугулазы үнөлт-тимес. Ону каныгы, шын башкарып, бу-

дурүчүлүг ашылгап билир мергежилди кимилер баа херек. Шак ындаг неларлар ээзш эвөс.

● **ТРАНЗИСТ:** Александр Дарбай механизациян чили-штин чөдөмөннөрдө доктааш, «Найыра» колхозтун Кара-Тал салбырынын механизатор-рунда макталдыг ашылдап турар. Оон башкарган трактору-дуганын кайы-даа ээлчөндө элг чок, ашылчы үнеринге хөдөдө белеп турат. Чер анда-рар, мал чөм болгаш туугу материалы сөөртүр, каныгы ашыл оонашкан дөзш А. Дар-бай ол бүгүнү ак сеткидиг.

ой-шаанда күссөдип турар. А. ЧИГЕН, Улуг-Хем район.

● **ТОКАРЬ:** Дамбуу Кызыл-оол бичезинде тура техника-мыак, аяа уягу сонургалдыг чораш, күзөлиң ол чөдөп алган, көдөз ажил-агый маши-наларында оон башкабас тех-никазы барык чөк. «Ак-Ту-рус» колхозтун тракторининге тос чыл ашылдаан. Д. Кызыл-оол ам колхозтун мергежилдиг токар, идепкейлиг хөй-ня-и

Улуг-Хем район. ● **МЕХАНИК:** Степан Бал-дан баштай одачылал турган. Ол бөдүн иштин кижиян Ак-Довурактын чуртталгачы-лы бо-ла мактаан турар С. Балдан ам хоорай чунар-ба-жынын кол механизинде сөс чыл болган. Оон хары алдан чокпулаан, назыны улгаса-даа ашылчы үлгөргө, киж-лөргө эвөлөн.

Н. МАРН-ООЛ, Барыш-Хемчик район.

Ашыл-агыйларын уду-тукчулары болгаш белекел чөд-лөри илерезн чөптөстөрүн чай-ладыр тодаргай хөдөмөннөр ашыл турар. Моон улам-дан алгы-көш белекелдине чөптөстөр ам-даа үргүлчүлөп турарын рейд тыналазы то-даргай көргүсөң.

Бо чылдын бирги кварта-лында районнуу сөвхө, кол-хозтарынын кыргын 40 уягу алгы-кежигин 18-зи багып тыналыг болган. «Төзш» колхозтун 794 биче алгы-кежигинде 457 кештин бирө-зинин өртө 1 рубль белин чөткөн. Мындаг байдал «Ка-

КИЧЭЭНГЕЙНИ—ШЫНАРЖЕ

Алгы-көш үлүгүрөгө чугула чиг-ет, оон ийик-хөп болгаш ашылдык өскө-да язым-бүрү барааннарын кылып бугуру-Ол бүгү чүдөлөтүн эки шы-нары алгы-көшүн, ону белек-кеп турар сөвхө, колхозтар-нын ашылдаан, көдөз ишчи-лөрдөн удуу-биле хараажыр. Бүрүнчө шынары алгы-көш белектерге сорулга Бай-Тайга районда дыка чөткөс чоруп турарын «Шыныг» рейд бри-гадасы илереткен.

Эртин чылдын районнуу хуу чоңундан кыргын 687 уягу, 2547 биче алгы-көш-тин хөй кезин бири болгаш ийик сөвхө кыргын ашыл-ган. Сөвхө болгаш колхоз-тардан кыргын ийик кештин чүгө 16 хуузу 1—2 сөртка, а 84 хуузу 3—4 сөртка ал-гыткан. Тозаргалында, 178 уягу, 2404 биче алгы-көш лөгөдөгө дүшпөс, багай болган. Шак мындаг байдал ажил-

лекчилеринин, мал бивагил-деринин, склад эрлекчилеринин ол талазы-биле семина-р өөрөлүгөзүн, ашыл дуржулга-зы солчур хуралдарын орга-низастаары ашылдыг. Шак мындаг хөдөмөннөр район бо-ла мактаан турар С. Балдан ам хоорай чунар-ба-жынын кол механизинде сөс чыл болган. Оон хары алдан чокпулаан, назыны улгаса-даа ашылчы үлгөргө, киж-лөргө эвөлөн.

Н. МАРН-ООЛ, Барыш-Хемчик район.

ра-Хөл», «Мурнакчы» колхоз-тардан баа илерезн. Районнуу хуу чоңундан кыргын 466 уягу алгы-көштин бирөзини-не алды рубльден күд эвөс өр-төккө түлөп алган. Моон кол чылдаганын сөвхө, колхозтар-да кешти ээтиг, ойдаштарды кылдыр сөп, ол-шыкка каан, довурактыг, багай складтарга кадалган турарында дөзшн рейд тыналазы илереткен.

Бо ашылдыгы эртин чыл-дын мартта райкукомуну хуураанын чугаалашкан, оон дараалында районнуу улусчу контроль комитетинге баа көргөн. Бир эвөс берген даал-ганын, үндүргөн шиптирлүн

«Шыныг» көдөз бичмечилерин рейд бригаданын кешжуну: С. БЕЛЕН—«Кара-Хөл» колхозтун ревизия комиссарынын даргазы; З. ХЕРТЕК—Бай-Тайга район Советинин депутаты. «Төзш» колхозтун ашылчыны: С. ТОЙБУ—«Мурнакчы» колхозтун хөй-жуну; А. АДЫБАЙ—көдөз ажил-агый продуктуларын белектеринин, садып ашылганын болгаш шынарын талазы-биле районда күрүн инспектору.

Рейд

күссөдөдөн доктаамал хы-наан, кижилерден негедени күштелдирген бола, районнуу белекел органнында, ыла-гы сөвхө, колхозтарда амгы ышакш мындаг чөптөстөр бо-лас турган.

Тоску беш чылдын шип-тирлүг үшкү чылдына кол сорулга бөзсө, эвөш чары-дал-шүүлө үндүрүп турган, хөй продукцианы шынарыг бугурури болур. Хөргөл кооперациянын белекел черлери, ажил-агыйлар болгаш көдөз Советтерин күссөма-ры бо ашылдыгы—үлөтү-гө хөй, эки шынарыг алгы-көш белектериниче кичэ-гей салыры чугула.

Чуртталга бичмечилеринин, албай органылап, бугу-рулгө чөдөмөннөр чыгыла-лаптыгымал хир-чамга, ооа-бокка, ылагыны чөдөмөннөр хууриден, язым-бүрү ашыл тардыкчылары дүргөн тыптыр, ашыл көвүзөс. Оон

Аарын эмгээрден, оон баш бурунгар бөдүрүлгө бөдөз хараан ашылдары ба-кыткан турар. Ол сорулга-ны совет эмгекч чөдөмөннөр боттадырып турар. Бир эвөс кешмичи ашылдакчылары кижилерин эмгээр, ыла-гы аарын боттадырып хөм-чөгөрүн чөдөн хоорук, ак-тивке даямалы, чөкөмөй-байн көргөн кыш-даа таарышкан. Бо дүзшн рай-оннуу уаучу контроль ко-митетин сонургал өөрү кү-зөтөң.

К. ТОНГАК.

Чонунд каржыштыгыг хөдөмөннөр бир чугула айты-рыг арыг-шевер болур. Кижилерин чурттал, ашылдап турар дөвөскөз, башып кы-лаштар чөд-хөзүгү, тынар агары, ижер суу кездөс арыг турар ужураугу. Хоорайларынч болгаш суураал-нын, чуртталгачы өскө-даа чөдөрүн чөм, мыда ку-дучту, квартал комитетин, ылагыны Советтерин уду-тукчулары, сактар эмчилер бо талазы-биле кичэңгей са-лыры чугула.

Часкы үдөс арыг-шеверин айтырып чылдык кайы-даа ээлчөндөн арык негедө-лө болур. Кыштарды хара-га холжун чылган хамык бо-п, чуулу, хараг өскө-даа чүдүлөр чазын коотардып келер. Ол бүгүгү чөдүр өңдөс арыгларын бичи-ле оодашкан бола, чүгө чөд-хөзүгү бужартадыр эвөс, олар-белектерин, ижер суу болгаш тынар агарын баа хирелдирер басыра-дыр.

Чуртталга бичмечилеринин, албай органылап, бугу-рулгө чөдөмөннөр чыгыла-лаптыгымал хир-чамга, ооа-бокка, ылагыны чөдөмөннөр хууриден, язым-бүрү ашыл тардыкчылары дүргөн тыптыр, ашыл көвүзөс. Оон

КӨДЭЭ ИШЧИЛЕРГЕ ПРОПАГАНДЫН БИР ХЕВИРИ

Тываның колхозтарында болгаш совхозтарында көдөз ажил-агыйнч тускай эртемнел кадрлары улам-на көвү-дөп, олар билиг мергежил доктаамал беледип турар. Ол бүгү тускай эртемнелер-биле бисте—Кызылда А. С. Пуш-кин ашыл библиотеказын көдөз ажил-агый салбыры док-таамал хараалашып бис.

Колхозтарда болгаш совхозтарда агрономнар, механизаторлар болгаш зоотехниктер ашылдакчылары боттарынын хөргөзшн номнарын чыскай бижжөп, биске чагызын турар, а бистин талаастан оларга хөргөжт номнарын ашыл көмүчүрү баа сүмөлөп турар бис. Шак мындаг хараала мурнукудула улам-на ашылчтүгү түшөлдө берип турар.

Көдөз тускай эртемнелер-биле бистин хараалааштыг хөдөмөннөр хөй язым. Оларынч чагызы баа бистин сүмө-лөшшн номнарын ол дөвөскөдө библиотеканын чоруду-тарынчыска, оон ап көмүчүрү чуртталга. Билиг улам бө-дөрүнчө болгаш ашыл-ишке ашылдап, номнарын олар боттарынын хараажыг турар библиотекка дачыштыр биске дөзш ашыл турар баа чыгып ашылган. Оларынч хөргөзшн кыдыг-бир ном биске чок болгаш таарылаада, ону бистин библиотекка чыгып тынары баа чугулаа көрүп илерез, моон солгаар-даа ол аргын ашылчары тү-төң.

Бистин салбырдан оларынч ашылдап турары номнар хөй язым, оон чамдык чөптөстөр ашыл болур. Агрономнар—хөргөжт камгалаштыга, үнүш-дүжүтү бөдөдирин, органынч болгаш миверадыг чөмшчидилгези чөп ашылдаш-тыга, малчын чөп ашылдык културалын улам бөдөдир-гө хөдөмөннөр номнарын чыгып көмүчү турар. Зоотехни-калар ашылдакчылары малчын, продуктууу бөдөдир-гези, уксалын ашылдыгыг, тарып боттадыгыг тын органынаштыга, малчын зоотехниктерин чуртталга баа ашыл ажаап чөмгөрөгө хараажыг болгаш номнарын ашыл турар.

Көдөз ажил-агый темааштыга хараажыг чөп чөмчү бистин библиотекка ай санында чыгып эвөс улаа көп турар. Олар көдөз ажил-агыйнч бүгү ашылдыгыг хараажы-штын кыдыг-даа чөдөдир болур. Бистин салбыр көмү-чүлүлөрүн чыгып баага көдөз ажил-агый талазы-биле язым-бүрү хуурааларын болгаш созууларын баа бижжиди ап турар. «Ветеринария», «Салбырыг болгаш ирарык Чөп чүтүг чөд-хөзүгү», «Хөй ашыл», «Көдөз механизатор», «Зоотехник» болгаш совхозтарда саң-хөй ашыл» дөзш, оон-даа өскө журналдар бистин чыгылаа баага ашыл турар. Ол иштин «Шыныг», «Тыва ашыл», «Тываның ашылчары» солунары чуртталга, тускай эртемнел-дерин чүдөдир баа чыгып турар бис.

Билиг бөдөдиринге баа бир чугула—номну пропаган-даштыга хөдөмөннөр бистин сорулга бөзсө, библиотек-кага номнар дөзгөдөш ай санында органылаштыр болур. Бо чылдык баштайг кварталында эвөш кыш талаага дөзгөдөш болган: «Мал ферманын комплекстиг механиз-астары», «Көдөз ажил-агыйнч хөдөмөннөр чөдөдир чөмчү», «Миворапия—белек дүжүтүг үдөзшн», «Социалисттик чарыш—күш-ажылдык бугурулганын бөдө-диринч көп бичири» дөзш оон-даа өскө. Номчуклар конференцияны библиотекка ашыл чөд-хөзүг ашыл-биле өй-өйө органылаштыр турары ашылчтүг.

Тываның ном үдөдөр чөдөдир көдөз ажил-агый тема-ларынч парлан номнарын бистин салбыр көмүчүлүлөр баа күдөдир-биле дачыштып, олардан эки үлөдөдир ап турар. Ветеринария эртемнелерин кыдыгы И. Т. Кы-амал-оолдун «Хөйжуну көмүчүлүлөр» малчын сүмө-лөш чөмчү кыдыр көрүп турар. Хөйжун уксалын ашыл-дирин, шыл ажаап өсүрүнч мыда эртем баага ашылган. Илья Төдүр-ооловчын «Немде дөм»—эрт бугу-рун көдөдирин үдөзшн» деп көмүчүлүлөр малчын-нар баш үлөдөп турар. Тываның журналистеринин «Көдөз-де чарыгдалар» деп өчөгүнч көдөз ишчилер улут со-кутталгын уткан.

А. С. Пушкин ашыл библиотеканын көдөз ажил-агый салбырында дөзш кыш бар. Олар республиканың бүгү районнарын доктаамал эртин, мыда библиотеканын ашылдап ашыл бугу дуулажып чөткөкчөз билдирг. Мур-накчы дуржулга даямал, бистин чорудуп келген ашыл-дыкчын чамдык хөдөмөннөр леретинч. Моон солгаар улам солун, көдөзүнч ишчилеринч ашылчтүг хөмчөгөрүн чорударын баа көрүп турар бис.

Н. ХОМУШКУ,

уягу библиотекка.

КАДЫКШЫЛ ДЭЭШ

Аарын эмгээрден, оон баш бурунгар бөдүрүлгө бөдөз хараан ашылдары ба-кыткан турар. Ол сорулга-ны совет эмгекч чөдөмөннөр боттадырып турар. Бир эвөс кешмичи ашылдакчылары кижилерин эмгээр, ыла-гы аарын боттадырып хөм-чөгөрүн чөдөн хоорук, ак-тивке даямалы, чөкөмөй-байн көргөн кыш-даа таарышкан. Бо дүзшн рай-оннуу уаучу контроль ко-митетин сонургал өөрү кү-зөтөң.

К. ТОНГАК.

Чонунд каржыштыгыг хөдөмөннөр бир чугула айты-рыг арыг-шевер болур. Кижилерин чурттал, ашылдап турар дөвөскөз, башып кы-лаштар чөд-хөзүгү, тынар агары, ижер суу кездөс арыг турар ужураугу. Хоорайларынч болгаш суураал-нын, чуртталгачы өскө-даа чөдөрүн чөм, мыда ку-дучту, квартал комитетин, ылагыны Советтерин уду-тукчулары, сактар эмчилер бо талазы-биле кичэңгей са-лыры чугула.

Часкы үдөс арыг-шеверин айтырып чылдык кайы-даа ээлчөндөн арык негедө-лө болур. Кыштарды хара-га холжун чылган хамык бо-п, чуулу, хараг өскө-даа чүдүлөр чазын коотардып келер. Ол бүгүгү чөдүр өңдөс арыгларын бичи-ле оодашкан бола, чүгө чөд-хөзүгү бужартадыр эвөс, олар-белектерин, ижер суу болгаш тынар агарын баа хирелдирер басыра-дыр.

Чуртталга бичмечилеринин, албай органылап, бугу-рулгө чөдөмөннөр чыгыла-лаптыгымал хир-чамга, ооа-бокка, ылагыны чөдөмөннөр хууриден, язым-бүрү ашыл тардыкчылары дүргөн тыптыр, ашыл көвүзөс. Оон

уламмын чөдөдир чөдөдир чөдөдир чөдөдир, а бар малчыларын чөмчүлүлөр баа ашыл-дай, оларын өй-шаанда дө-згөдөш чөдөдир чөдөдир турары таарыма чок. Шак мындаг малчылар Кара-Хемчик, Бай-Тайганын, Оврунч бол-гаш Монгуш-Тайганын көмү-чул ажил-агыйлар бугу-рулгөдөдир шуут чөк. Бо айтырыг дачын кичэңгей салыры, тодаргай хөдөмөннөр органылаштыр чугула.

Сактар эмчилерин бөд бугурунгар сүмөлөр, сактан-дымдары турар-ла райко-мдарын, ашыл-агыйларын, бугурунгар чөдөдир чөдөдир уду-тукчулары арыг-шөв айтырыгыг чөмчөк са-мын салып келген. Дөзш-фөдөдир ашылдап хөдөдир кыдымдарын, шак мындаг өскө-даа бугурунгар бөд бугурунгар чыгып белек-төзшн чөдөдир оодаш-тын, аргылаар чөдөдир мыыра-сөм күзөс тургу-лаар. Шак мындаг байдал язым-бүрү ашылдыгыг тып-тыр болур.

Сактар эмчилерин бөд бугурунгар сүмөлөр, сактан-дымдары турар-ла райко-мдарын, ашыл-агыйларын, бугурунгар чөдөдир чөдөдир уду-тукчулары арыг-шөв айтырыгыг чөмчөк са-мын салып келген. Дөзш-фөдөдир ашылдап хөдөдир кыдымдарын, шак мындаг өскө-даа бугурунгар бөд бугурунгар чыгып белек-төзшн чөдөдир оодаш-тын, аргылаар чөдөдир мыыра-сөм күзөс тургу-лаар. Шак мындаг байдал язым-бүрү ашылдыгыг тып-тыр болур.

